

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE
ZNANOSTI
KATEDRA ZA BIBLIOTEKARSTVO
AKADEMSKA GODINA 2016./2017.

Lucija Fičko

**ISBD(NBM) i objedinjeno izdanje ISBD-a : osvrt i usporedba
odredbi za opis audiovizualne građe**

Diplomski rad

Mentorica – Dr. sc. Ana Barbarić, izv. prof.

Zagreb, lipanj 2017.

Sadržaj:

Sažetak	2
Summary	2
Uvod	3
Povijesni razvoj ISBD-a	4
Objedinjeni ISBD	6
Od <i>opće oznake građe</i> do nove Skupine 0	7
Audiovizualna građa	9
Izvori podataka	11
Izvori podataka s prednošću za audiovizualnu građu	11
Katalogizacija audiovizualne građe	12
Skupina 0 – Oblik sadržaja i vrsta medija	13
Skupina 1 – Stvarni naslovi i podaci o odgovornosti	14
Skupina 2 – Izdanje	17
Skupina 3 – Podaci specifični za vrstu građe	19
Skupina 4 – Izdavanje, proizvodnja, raspačavanje itd.	19
Skupina 5 – Materijalni opis	21
Skupina 6 – Nakladnička cjelina i višedijelna omeđena građa	26
Skupina 7 – Napomena	27
Skupina 8 – Identifikator jedinice građe i uvjeti dostupnosti	30
Primjer katalogizacije audiovizualne jedinice građe u Glazbenom odjelu Gradske knjižnice Knjižnica grada Zagreba	32
Zaključak	38
Literatura:	39

ISBD(NBM) i objedinjeno izdanje ISBD-a : osvrt i usporedba odredbi za opis audiovizualne građe

Sažetak

Audiovizualna građa danas je sve više prisutna te ju je važno prikazati kao vrlo bitan izvor informacija koje knjižnice nude svojim korisnicima. Kako bi pristup korisnicima bio što jednostavniji potrebno je obradu audiovizualne građe uskladiti s razvojem tehnologija, odnosno medija na kojima se ta građa pojavljuje. Na početku bit će iznesen povijesni pregled razvoja ISBD-a i skupine 0 kao važne novine objedinjenog ISBD-a. Nadalje bit će objašnjeno što audiovizualna građa jest te će se iznijeti usporedba dvaju međunarodnih standardnih bibliografskih opisa, ISBD(NBM)-a i objedinjenog izdanja ISBD-a, popraćena komparacijom kroz skupine. Na kraju će biti prikazan praktični primjer katalogizacije audiovizualne jedinice građe u Knjižnicama grada Zagreba.

Ključne riječi: audiovizualna građa, bibliografski opis, ISBD(NBM), objedinjeni ISBD

ISBD(NBM) and Consolidated Edition of ISBD : Review and Comparasion of Provisions for the Description of Audiovisual Materials

Summary

Audiovisual material today is increasingly present and it is important to present it as a very important source of information that the library offers to its users. In order to make access to users as simple as possible, it is necessary to align the audiovisual material with the development of the technology, that is, the media on which this material appears. At the beginning, it will be carried out a historical review of ISBD and Area 0 will be presented as an important novelty of the ISBD. Furthermore, it will be explained what audiovisual material is and will be adduced comparasion of the two International Standard Bibliographic Description, ISBD (NBM) and consolidated edition of ISBD, combined with group comparisons. At the end, a practical example of cataloging audiovisual unit of material in Zagreb City Libraries will be presented.

Key words: audiovisual material, bibliographic description, ISBD(NBM), consolidated ISBD

Uvod

Knjižnice u svojim fondovima, osim još uvijek prevladavajuće knjižne građe, imaju i neknjižnu građu, čiji je dio i audiovizualna građa kojom se bavi ovaj rad. Audiovizualna građa je također dio našeg kulturnog nasljeđa i sadrži „*golemu količinu informacija koje treba sačuvati za buduću uporabu. Raznolikost medija u društvu treba se odražavati u uslugama što ih knjižnice nude svojim korisnicima*“¹. Takva je građa pogodna za širu skupinu korisnika, posebno za korisnike koji imaju oštećenja vida, sluha ili poteškoće u čitanju, jer pruža informacije putem zvuka i slike zajedno. „*U zemljama u razvoju, potreba za dostupnošću audiovizualne građe i pripadajuće opreme od veće je važnosti od dostupnosti tiskane riječi jer je razina pismenosti na niskom stupnju, a usmeni i vizualni izričaji postaju nužan oblik prenošenja informacija*.“²

Kako bi audiovizualna građa bila korisnicima što vidljivija i lakše pretraživa u katalogu potrebnu ju je obraditi poput sve ostale knjižnične građe. Moguće je izraditi i poseban katalog samo za audiovizualnu građu kako bi se pristup dodatno olakšao. Zbog svojih karakteristika takva građa zahtijeva posebna pravila za katalogizaciju. Ovdje će biti predstavljena dva standarda za katalogizaciju audiovizualne građe. Prvi je ISBD (NBM): međunarodni standardni bibliografski opis neknjižne građe³ i novi ISBD : međunarodni standardni bibliografski opis, objedinjeno izdanje⁴. Nakon pregleda povijesti ISBD-a i opisa audiovizualne građe, izložit će se odredbe za katalogizaciju audiovizualne građe prema oba standarda i razmotriti koje su promjene nastale u katalogizaciji iste i koliko je time unaprijeđen njezin bibliografski opis. Za kraj će biti prikazano, na primjeru katalogizacije audiovizualne jedinice građe u programu UNIMARC u Glazbenom odjelu Gradske knjižnice Knjižnica grada Zagreba, koliko se odredbi iz objedinjenog ISBD-a primjenjuje u praksi.

Posebna zahvala knjižničarkama Sanji Vukasović-Rogač i Heleni Predojević na pomoći oko izrade praktičnog primjera katalogizacije audiovizualne jedinice građe.

¹ Royan, B.; Cremer, M.; et ali. Smjernice za audiovizualnu i multimedijску građu u knjižnicama i drugim ustanovama. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2005. Str. 8.

² Royan, B. Audiovizualna građa i nasljeđe. // Audiovizualna građa i nasljeđe : zbornik radova. / uredila Sanja Vukasović-Rogač. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2010., Str. 22.

³ ISBD(NBM) : Međunarodni standardni bibliografski opis neknjižne građe / preporučila Komisija za pregled ISBDa ; odobrio stalni odbor Sekcije za katalogizaciju Međunarodne federacije bibliotekarskih društava i ustanova ; [s engleskoga prevela, hrvatske primjere odabrala i izradila Vedrana Juričić ; stručna redakcija prijevoda Aleksandra Horvat]. Prerađeno izd. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1993.

⁴ ISBD : Međunarodni standardni bibliografski opis / preporučila Skupina za pregled ISBD-a ; odobrio Stalni odbor IFLA-ine Sekcije za katalogizaciju ; [s engleskog prevela i predgovor napisala Ana Barbarić]. Objedinjeno izd. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2014.

Povijesni razvoj ISBD-a

Prvi značajan korak prema međunarodnom ujednačavanju kataložne prakse ostvaren je na Međunarodnoj konferenciji o kataložnim načelima održanoj u Parizu 1961. godine gdje je bio prihvaćen skup kataložnih načela, danas poznatih kao *Pariška načela*. Drugi važan korak ostvaren je na Međunarodnom sastanku kataložnih stručnjaka (*International Meeting of Cataloguing Experts*) u Kopenhagenu 1969. godine gdje je formirana radna skupina za izradbu međunarodnih kataložnih normi za bibliografski opis. Godine 1970. dijelom rada IFLA-e (*International Federation of Library Associations and Institutions*) postaje i međunarodni program Univerzalnog bibliografskog nadzora (*Universal bibliographic control programme*). Radna je skupina 1971. godine objavila kao preliminarno izdanje, odnosno dokument sa svojim preporukama, Međunarodni standard bibliografskog opisa. Nakon izmjena i dopuna 1974. godine objavljeno je prvo standardno izdanje Međunarodni standard bibliografskog opisa omeđenih publikacija (*International standard bibliographic description for monographic publications – ISBD(M)*). Nadalje je uslijedila izrada specijaliziranih ISBD-ova za ostale vrste knjižnične građe.⁵ Iz rada Ane Barbarić *Skupina 0 ujednačenoga izdanja ISBD-a iz 2011. ili kako smo od opće oznake građe došli do oblika sadržaja i vrste medija* preuzete su tablice 1 i 2 u kojima je prikazan redoslijed objava ISBD normi te njihovi prijevodi na hrvatski jezik s dopunom najnovijih izdanja.

Tablica 1: Pregled izdanja ISBD-a

ISBD(M)	1. izd. 1971., 1. standardno izd. 1974., prerađena izd. 1978., 1987. i 2002.
ISBD (G)	1. izd. 1977., prerađena izd. 1992. i 2004.
ISBD(S)	1. izd. 1974., 1. standardno izd. 1977., prerađeno izd. 1988. (prerađeno izd iz 2002. objavljeno je pod naslovom ISBD(CR))
ISBD(CR)	2002. (ranija izd. objavljena pod naslovom ISBD(S))
ISBD(NBM)	1. izd. 1977., prerađeno izd. 1987.
ISBD(CM)	1. izd. 1977., prerađeno izd. 1987.
ISBD(CF)	1. izd. 1990. (prerađeno izd. iz 1997. objavljeno pod naslovom ISBD(ER))
ISBD(ER)	1997.
ISBD(A)	1. izd. 1980., prerađeno izd. 1991.
ISBD(PM)	1. izd. 1980., prerađeno izd. 1991.
Smjernice za primjenu ISBD-a na opis sastavnica	1. izd. 1988., prerađeno izd. 2003.

⁵ Radovčić, M.; Barbarić, A. ISBD – Od prošlosti k budućnosti. // Vjesnik bibliotekara hrvatske. 56, 4(2013)., Str. 206.

Objedinjeni ISBD	2011.
------------------	-------

Tablica 2: Pregled hrvatskih prijevoda ISBD-a prema njihovim izdanjima i godinama objavljivanja

ISBD(M)	1. izd. 1971.(nije prevedeno), 1974. (1. standardno izd. 1974.), 1980. (prerađeno izd. 1978.), prerađeno izd. 1987. (nije prevedeno) i 2006. (prerađeno izd. 2002.)
ISBD (G)	1979. (1. izd. 1977.), prerađena izd. 1992. i 2004. (nisu prevedena)
ISBD(S)	1. izd. 1974.(nije prevedeno), 1978. (1. standardno izd. 1977.), 1992. (prerađeno izd. 1988.)
ISBD(CR)	2005. (izd. 2002.)
ISBD(NBM)	1981. (1. izd. 1977.), 1993. (prerađeno izd. 1987.)
ISBD(CM)	1981. (1. izd. 1977.), prerađeno izd. 1987. (nije prevedeno)
ISBD(CF)	1. izd. 1990. (nije prevedeno)
ISBD(ER)	2001. (izd. 1997.)
ISBD(A)	1. izd. 1980.(nije prevedeno), 1995. (prerađeno izd. 1991.)
ISBD(PM)	1. izd. 1980.(nije prevedeno), 2006. (prerađeno izd. 1991.)
Smjernice za primjenu ISBD-a na opis sastavnica	1989. (1. izd. 1988.), prerađeno izd. 2003. (nije prevedeno)
Objedinjeni ISBD	2014. (izd. 2011.)

Kao što možemo vidjeti do 1980. godine izdano je pet ISBD-ova za pojedine vrste građe – ISBD(S) za serijske publikacije, ISBD(NMB) za neknjižnu građu, ISBD(CM) za kartografsku građu, ISBD(A) za stare omeđene publikacije (antikvarne) i ISBD(PM) za tiskane muzikalije.

Nakon 1980. godine počinje prvi projekt opće preradbe. Stalni odbor IFLA-ine Sekcije za katalogizaciju osnovao je Odbor za pregled ISBD-a čiji je zadatak bio pregled i preradba svih ili pojedinih tekstova kako bi se uskladile odredbe specijaliziranih ISBD-ova radi postizanja veće dosljednosti. U projekt prve opće preradbe ulaze svi dosad objavljeni ISBD-ovi i izrada novog ISBD(CF)-a za računalne datoteke koji kasnije postaje ISBD(ER) za elektroničku građu.⁶

Projekt druge opće preradbe prema nekima započinje u 90-im godinama, dok ga drugi smještaju u 2000. godinu. IFLA-ina Sekcija za katalogizaciju u suradnji sa Sekcijom za klasifikaciju i predmetno označivanje osnovala je 1992. godine Studijsku skupinu za uvjete za

⁶ Escolano Rodríguez, Elena. Uvod. // ISBD : Međunarodni standardni bibliografski opis. / preporučila Skupina za pregled ISBD-a ; odobrio Stalni odbor IFLA-ine Sekcije za katalogizaciju. Objedinjeno izd. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2014. Str. XIX.

funkcionalnost bibliografskih podataka (FRBR) čiji je zadatak bio da „preporuči osnovnu razinu funkcionalnosti i osnovne podatkovne uvjete za zapise koje izrađuju nacionalne bibliografske agencije“⁷, zbog čega su odgođeni radovi na preradbi ISBD-ova. Nakon Završnog izvještaja Skupine za FRBR počeo je daljnji projekt opće preradbe čiji je cilj bio osigurati ujednačenost između propisa ISBD-ova i podatkovnih uvjeta FRBR-a (*Funkcional requirement for bibliographic records*). U ovom je projektu prerađen ISDB(S) koji postaje ISBD(CR) te osim serijskih publikacija obuhvaća i drugu neomeđenu građu, ISBD(M) i ISBD(G) koji kao zadnji zaseban ISBD izlazi 2004. godine.⁸

Objedinjeni ISBD

Skupina za pregled i preradbu ISBD-a (*ISBD Review Group*) osnovala je 2003. godine u Berlinu na IFLA-inoj konferenciji Studijsku skupinu za budući razvoj ISBD-a (*Study Group on Future Directions of the ISBDs*). Ta je Studijska skupina odlučila da se postojeći specijalizirani ISBD-ovi mogu objединiti, što je i učinjeno preliminarnim objedinjenim izdanjem predstavljenim na IFLA-inom sastanku u Durbanu 2007. godine. Studijska skupina za oznaku građe je za sastanak pripremila nacrt „*prijedloga dijela sadržaj/nositelj za raspravu unutar Skupine za pregled ISBD-a*“⁹, koji je rezultirao stvaranjem nove skupine 0, nazvane Oblik sadržaja i vrsta medija, o kojoj će u nastavku biti više riječi. Nova skupina uključena je u ISBD. Daljnji je rad tada preuzela Skupina za pregled i preradbu ISBD-a. Nakon što se par puta najavljivalo i odgađalo, objedinjeni ISBD izlazi 2011 godine. Razlog odgode dijelom je bio i u rješavanju problema korištenja opće oznake građe i posebne oznake građe u viševrsnim formatima i medijima, što je bio zadatak z ISBD-ove Studijska skupina za oznake građe (*ISBD Material Designations Study Group - MDSG*).¹⁰ Svrha objedinjenog izdanja ISBD-a bilo je objedinjavanje standarda za opis svih do sada objavljenih vrsta građe, okupljanje srodnih propisa ISBD-ova na jednom mjestu i uopćavanje načina izražavanja.

⁷ Escolano Rodríguez, Elena. Uvod. // ISBD : Međunarodni standardni bibliografski opis. / preporučila Skupina za pregled ISBD-a ; odobrio Stalni odbor IFLA-ine Sekcije za katalogizaciju. Objedinjeno izd. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2014. Str. XIX.

⁸ Isto.

⁹ Isto., Str. XXI.

¹⁰ Barbarić, Ana. Skupina 0 ujednačenog a izdanja ISBD-a iz 2011. ili Kako smo od opće oznake građe došli do oblika sadržaja i vrste medija. // 14. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / uredili Sanjica Faletar Tanacković, Damir Hasenay. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. Str. 22.

Od opće oznake građe do nove Skupine 0

Potreba za *općom oznakom građe* javila se 50-ih i 60-ih godina prošlog stoljeća zbog pojave neknjižne građe u knjižničnim zbirkama. Korisnike je trebalo pravovremeno upozoriti ako im je za korištenje audiovizualne građe potrebna oprema. Godine 1977. objavljeni su ISBD(G) i ISBD(NBM) u kojima se prvi put pojavljuje *opća oznaka građe* (*general material designation – GMD*). ISBD(NBM) *opću oznaku građe* definira kao „izraz koji općenito označuje vrstu građe kojoj jedinica pripada“¹¹. *Opća oznaka građe* nalazila se u 1. skupini, ali kao neobavezan drugi element. Tijekom njezinog dugogodišnjeg korištenja uočeno je nekoliko problema zbog čega je 2003. godine Studijska skupina za oznake građe započela rad raspravama oko dvaju temeljnih pitanja:

1. smještaj *opće oznake građe*
2. utvrđivanje, pojašnjavanje i utvrđivanje sadržaja i nazivlja korištenog u *općoj oznaci građe* kao i u skupinama 3, 5 i 7¹²

Studijska skupina za oznake građe trebala je ispitati i vrednovati nazivlje korišteno u dosadašnjim specijaliziranim ISBD-ovima i iznijeti preporuke o sadržaju i nazivlju *opće oznake građe*, kao i u elementima navedenih skupina.¹³ Godine 1998. Tom Delsey je primijetio da izrazi koji se koriste za *opću oznaku građe* odražavaju mješavinu fizičkih formata, vrste građe, vrste nositelja te onog što se bilježi u napomenama.¹⁴ Korištenje *opće oznake građe* otežavalo je i postojanje više različitih popisa za oznake, od kojih su neke bile nerazumljive, a veći dio bio je preopćenit.¹⁵ Tijekom 71. IFLA-ine Opće konferencije i vijeća u Oslu 2005. godine Studijska skupina za oznake građe predložila je da se uvede odvojena, zasebna komponenta više razine koja neće biti obrojčena skupina ISBD-a, jer „*takva oznaka "sadržaj/nositelj" ili "sadržaj/medij" mora biti obavezna za bilježenje u bibliografskom zapisu,*

¹¹ ISBD(NBM) : Međunarodni standardni bibliografski opis neknjižne građe / preporučila Komisija za pregled ISBDa ; odobrio stalni odbor Sekcije za katalogizaciju Međunarodne federacije bibliotekarskih društava i ustanova ; [s engleskoga prevela, hrvatske primjere odabrala i izradila Vedrana Juričić ; stručna redakcija prijevoda Aleksandra Horvat]. Prerađeno izd. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1993. Str. 7.

¹² Barbarić, Ana. Skupina 0 ujednačenog a izdanja ISBD-a iz 2011. ili Kako smo od *opće oznake građe* došli do oblika *sadržaja* i *vrste medija*. // 14. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / uredili Sanjica Faletar Tanacković, Damir Hasenay. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. Str. 26.

¹³ Isto. Str. 27.

¹⁴ Escolano Rodríguez, Elena. Uvod. // ISBD : Međunarodni standardni bibliografski opis. / preporučila Skupina za pregled ISBD-a ; odobrio Stalni odbor IFLA-ine Sekcije za katalogizaciju. Objedinjeno izd. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2014. Str. XX.

¹⁵ Bertolini, Maria V. The new ISBD Area 0 and the teaching of cataloging of non-book materials. // JLIS.it. 3, 1(2012). Str. 4794-5.

za razliku od postojećeg elementa opća oznaka građe“¹⁶ te ona mora biti neovisna o sustavima u kojima se prikazuje. Preradbom tog prijedloga stvorena je nova skupina ISBD-a. Dokument sa novom Skupinom 0 : Skupina Oblik sadržaja i vrsta medija objavljen je 2009. godine kao amandman objedinjenom ISBD-u te je 2011. godine skupina 0 uvrštena u novi objedinjeni ISBD.¹⁷ „Zaključno možemo istaknuti kako je na stvaranje nove skupine označene 0 nije utjecao samo smještaj opće oznake građe (...) nego i neostvarena zamisao da se podaci o "sadržaju/nositelju" odnosno "sadržaju/mediju" prikažu na višoj razini neovisnoj o ostalim skupinama bibliografskog opisa.“¹⁸

¹⁶ Barbarić, Ana. Skupina 0 ujednačenoga izdanja ISBD-a iz 2011. ili Kako smo od opće oznake građe došli do oblika sadržaja i vrste medija. // 14. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / uredili Sanjica Faletar Tanacković, Damir Hasenay. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. Str. 27.

¹⁷ Isto., Str. 22.

¹⁸ Isto., Str. 27-28.

Audiovizualna građa

Od pojave audiovizualnih medija audiovizualna građa zauzima sve veće mjesto u knjižnicama. Ona u širu uporabu ulazi nakon II. svjetskog rata i od tada se ubrzano razvija. Zbog toga danas u sastavu nekih knjižnica djeluju i posebni odjeli koji se bave isključivo takvom građom. Tako na području grada Zagreba „*osamdesetih godina dvadesetog stoljeća AV građa počinje intenzivnije ulaziti u knjižnice te se nerijetko početne manje zbirke pretvaraju u prave odjele*“¹⁹. Prema definiciji iz IFLA-ih Smjernica za audiovizualnu i multimedijску građu u knjižnicama i drugim ustanovama, audiovizualna se građa odnosi na „*svaku snimku zvuka i/ili pokretne i/ili nepokretne slike*“²⁰. U objedinjenom izdanju ISBD-a, audiovizualna građa je definirana kao „*jedinica građe na mediju koji objedinjuje zvuk s vizualnim prikazom, na primjer, film ili videosnimka sa zvučnim zapisom ili prezentacija dijapozitiva sinkronizirana zvučnom vrpcom*“²¹. Iz usporedbe ovih dviju definicija vidljivo je kako je potonja znatno suzila značenje u odnosu na prethodnu. Time je izostavljena sva građa koja se nalazi na nosačima zvuka i sadrži samo zvuk, kao i ona koja na sebi sadrži samo sliku (gramofonske ploče, audiokasete, računalne diskete, CD-i) i ostala je samo građa koja na svojim nosačima objedinjuje zvuk sa slikom (videokasete, DVD-i, BR). Kako je već u samom nazivu audiovizualna građa došlo do spoja dvaju pojmova, audio i vizualno, u ovom radu će se tim pojmom određivati ona građa koja na svojem mediju objedinjuje i zvuk i sliku. Bez obzira na novu definiciju audiovizualne građe, audiovizualni odjeli knjižnica i dalje nabavljaju i u svoje zbirke uvrštavaju i građu koja sadrži i samo sliku ili samo film.

Razvoj audiovizualne građe donio je sa sobom nove oblike na kojima je građa pohranjena, odnosno različite nosače:

- mehanički nosači za valjke i ploče,
- magnetne vrpce za razne vrste audiovrpca i kasete,
- magnetni disk za računalne timex magnetni disk za snimanje, računalne diskete, tvrdi disk,
- fotokemijski nosači za filmske formate,

¹⁹ Šušnjar, A.; Vukasović-Rogač, S. Obrada audiovizualne građe glazbenog sadržaja u Knjižnicama grada Zagreba. // Knjižnice u procjepu : stručna obrada neknjižne građe : zbornik radova / glavna urednica Dunja Holcer. Sisak : Knjižničarsko društvo Sisačko-moslavačke županije, 2014. Str. 59.

²⁰ Royan, B.; Cremer, M.; et al. Smjernice za audiovizualnu i multimedijску građu u knjižnicama i drugim ustanovama. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2005. Str. 9.

²¹ ISBD : Međunarodni standardni bibliografski opis / preporučila Skupina za pregled ISBD-a ; odobrio Stalni odbor IFLA-ine Sekcije za katalogizaciju ; [s engleskog prevela i predgovor napisala Ana Barbarić]. Objedinjeno izd. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2014. Str. 299.

- optički nosači za LV Laser Vision, minidisk, CD, DVD.²²

Bez obzira na prolaznost i brzo zastarijevanje tehnologija, audiovizualna se građa mora identificirati na ujednačeni način zbog čega se pri njezinoj katalogizaciji primjenjuju posebna pravila. Tome u prilog ide i svrha objedinjenog ISBD-a koja nastoji stvoriti normu prema kojoj će se uz poštivanje specifičnosti sva knjižnična građa moći jednostavnije katalogizirati. Eva Verona izradila je nacionalni kataložni pravilnik, ali njime nije obuhvatila audiovizualnu građu. Iako je on bio polazišna točka za katalogizaciju, zbog specifičnosti sadržaja i medija nametala se potreba konzultiranja specijaliziranih priručnika. Time je važnost ISBD(NMB)-a bila još veća za hrvatsku kataložnu zajednicu, a kako se još čeka na izradbu novog nacionalnog pravilnika objedinjeni ISBD je vrijedan izvor uputa za naše katalogizatore. Važno je naglasiti da je pri obradi audiovizualne građe važno obratiti pozornost i na medij, a ne samo na sadržaj. Mediji se razlikuju kvalitetom i fizičkim oblikom što je važno zbog ograničenog životnog vijeka informacije koju na sebi pohranjuju. Svaki medij ima svoje prednosti i nedostatke, no u današnje vrijeme prevladavaju optički nosači, odnosno CD-i , DVD-i i BD-i.

²² Royan, B.; Cremer, M.; et al. Smjernice za audiovizualnu i multimedijску građu u knjižnicama i drugim ustanovama. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2005. Str. 20-22.

Izvori podataka

Kako bi se jedinica građe mogla bibliografski opisati potrebno je znati od kuda se preuzimaju podaci za njezinu katalogizaciju. Objedinjeni ISBD upućuje na to da je za sve vrste građe, cijela jedinica građe osnova za opis²³, a zatim se navode posebne odredbe za odabir izvora podataka s prednošću. Oni se mijenjaju ovisno o vrsti građe, iako imaju zajedničke opće kriterije – odabire se izvor koji je najtrajniji, najbliži sadržaju jedinice i u kojem su podaci najpotpuniji, najjasniji i najmjerodavniji. Ako jedinica građe sadržava podatke na dva ili više jezika ili pisama odabire se jezik ili pismo koje odgovara ili prevladava u sadržaju jedinice građe, a ukoliko je poznato da je prijevod svrha jedinice građe odabire se izvor na jeziku ili pismu prijevoda (A.4.2)²⁴.

Izvori podataka s prednošću za audiovizualnu građu

Brojna audiovizualna građa nema jedan izvor podataka kojim će se katalogizatori služiti pri izradi bibliografskog opisa, zbog čega je potrebno odabrati između različitih izvora podataka, „kao što je sadržaj same jedinice građe (gdje podaci mogu biti u vizualnom ili zvučnom ili u oba oblika), naljepnica, spremnica ili zaštitni ovitak ili drugi popratni tekstni materijal kao što je priručnik“²⁵. Ova je odredba jednaka u oba ISBD standarda (objedinjeni A.4.2.3 i ISBD(NBM) 0.5.1). Pri odabiru izvora podataka s prednošću odabire se onaj koji zajednički identificira djelo ili djela koja su sadržana u jedinici građe i s njom je trajno povezan (naslovna i odjavna sličica filma, naljepnica diska) ili izvor koji zajednički identificira djelo ili djela koja su sadržana u jedinici građe i prate ju (popratna građa, umetak s opisom). Tekstnim izvorima daje se prednost pred zvučnim izvorima kada su oni potpuni i točni, u suprotnom zvučnom se izvoru može dati prednost.²⁶ Iako drugačije napisane, ove su odredbe u oba ISBD-a također jednake u svojoj krajnjoj definiciji (A.4.2.3 i 0.5.1.).

I u načinu bilježenja podataka nema promjene. Ako se za opis u skupinama 1 do 4 i 6 preuzima podatak iz izvora koji nije propisan za te skupine on se bilježi u uglatoj zagradi kao dio skupine ili se navodi bez uglatih zagrada u skupini 7.

²³ ISBD : Međunarodni standardni bibliografski opis / preporučila Skupina za pregled ISBD-a ; odobrio Stalni odbor IFLA-ine Sekcije za katalogizaciju ; [s engleskog prevela i predgovor napisala Ana Barbarić]. Objedinjeno izd. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2014. Str. 21.

²⁴ Isto., Str. 22.

²⁵ Isto., Str. 25.

²⁶ Isto.

Katalogizacija audiovizualne građe

U ovom dijelu rada bit će izloženo na koji način objedinjeni ISBD i ISBD(NBM) pristupaju katalogizaciji audiovizualne građe te koje je promjene donio objedinjeni ISBD u odnosu na specijalizirani ISBD(NBM). Nakon toga bit će vidljivo jesu li promjene pridonijele razvoju bibliografskog opisa te je li on novim odredbama pojednostavljen.

U objedinjenom izdanju ISBD-a prvi put je propisana nova skupina 0, čime se sada za detaljni kataložni opis koristi 9 skupina (od 0 do 8). Te skupine su:

- 0 – Oblik sadržaja i vrsta medija
- 1 – Stvarni naslovi i podaci o odgovornosti
- 2 – Izdanje
- 3 – Podaci specifični za vrstu građe
- 4 – Izdavanje, proizvodnja, raspačavanje itd.
- 5 – Materijalni opis
- 6 – Nakladnička cjelina i višedijelna omeđena građa
- 7 – Napomena
- 8 – Identifikator jedinice građe i uvjeti dostupnosti

U ISBD(NBM)-u neke skupine imaju drugačije nazive:

- 1 – Stvarni naslovi i podaci o odgovornosti
- 2 – Izdanje
- 3 – Podaci specifični za građu (ili vrstu publikacije)
- 4 – Izdanje, raspačavanje itd.
- 5 – Materijalni opis
- 6 – Nakladnička cjelina
- 7 – Napomena
- 8 – Standardni broj (ili alternativa) i uvjeti nabavljanja

U ovom radu koristit će se novi nazivi iz objedinjenog ISBD-a. Svaka skupina ima svoju propisanu interpunkciju i elemente, koji se navode u točno određenom redoslijedu i mogu biti obavezni, obavezni kada je podatak dostupan ili primjenjiv ili ponovljivi. Redoslijed elemenata i propisani interpunkcijski znakovi omogućavaju identifikaciju elemenata

bibliografskog opisa bez obzira na jezik koji se koristi. Kao što je ranije navedeno, u ovom radu će se pod audiovizualnom građom podrazumijevati one jedinice građe na kojima su objedinjeni zvuk i slika.

Skupina 0 – Oblik sadržaja i vrsta medija

Ova je skupina posebno važna za audiovizualnu građu, jer odmah na početku korisnike informira o kojem je sadržaju riječ i na kojoj se vrsti medija on nalazi, čime se odmah jasno naznačuje koja je oprema potrebna za korištenje određene jedinice građe. Ona je svojevrsna zamjena za opću oznaku građe koja se prema ISBD(NBM)-u bilježila kao neobavezan drugi element prve skupine i bila je osobito korisna za neknjižnu građu koja se uvrštava u opće kataloge i bibliografije²⁷. Propisani izvor podataka je sama jedinica građe, a oba elementa su obavezna za bilježenje na jeziku i pismu koje odabire katalogno središte. Sastoji se od dva elementa:

0.1 Oblik sadržaja

0.2 Vrsta medija

*„Kategorije oblika sadržaja odražavaju temeljni oblik ili oblike u kojima je sadržaj jedinice građe iskazan.“*²⁸ Za navođenje se uzima jedan ili više izraza s popisa koji se bilježe abecednim redoslijedom, a ako se mogu primijeniti tri ili više oblika sadržaja može se upotrijebiti izraz viševrsni oblici sadržaja. Ostali izrazi su: drugi oblik sadržaja, glazba, izgovorena riječ, objekt, pokret, program, skup podatak, slika, tekst i zvukovi.

Uz prvi element javlja se i obilježje sadržaja koje se bilježi kada je primjenjivo. Njime se pobliže označava vrsta, pokret, dimenzionalnost i osjet, a koristi se onoliko izraza koliko se smatra potrebnim za dodatno pojašnjenje.

„Kategorije vrste medija bilježe vrstu ili vrste nositelja koji su korišteni za prijenos sadržaja jedinice građe. Kategorije općenito odražavaju format medija pohrane i kućište nositelja u kombinaciji s vrstom uređaja za posredovanje nužnim za prikazivanje,

²⁷ ISBD(NBM) : Međunarodni standardni bibliografski opis neknjižne građe / preporučila Komisija za pregled ISBDa ; odobrio stalni odbor Sekcije za katalogizaciju Međunarodne federacije bibliotekarskih društava i ustanova ; [s engleskoga prevela, hrvatske primjere odabrala i izradila Vedrana Juričić ; stručna redakcija prijevoda Aleksandra Horvat]. Prerađeno izd. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1993., Str. 27.

²⁸ ISBD : Međunarodni standardni bibliografski opis / preporučila Skupina za pregled ISBD-a ; odobrio Stalni odbor IFLA-ine Sekcije za katalogizaciju ; [s engleskog prevela i predgovor napisala Ana Barbarić]. Objedinjeno izd. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2014. Str. 37.

*pregledavanje, pokretanje itd. sadržaja jedinice građe.*²⁹ Navođenje je jednako kao i kod prvog elementa (navodi se jedan ili više izraza s popisa koji se bilježe abecednim redoslijedom, a ako se mogu primijeniti tri ili više oblika sadržaja može se upotrijebiti izraz viševrsni oblici sadržaja). Ako za korištenje građe nije potreban uređaj za posredovanje bilježi se izraz neposredovan/a. Ostali izrazi su: audio, drugi medij, elektronički/a, mikrooblik, mikroskopski/a, projiciran/a, stereografski/a i video.

Skupina 1 – Stvarni naslovi i podaci o odgovornosti

Podaci se u ovoj skupini navode na jeziku i pismu na kojima se javljaju na samoj jedinici građe. Propisani izvori podataka su sama jedinica građe, spremnica, dokumentacija i druga popratna građa, a njihov se redoslijed utvrđuje po kriteriju prednosti. Prema objedinjenom ISBD-u ova skupina ima četiri elemenata od kojih je svaki obavezan za bilježenje:

- 1.1 Glavni stvarni naslov
- 1.2 Usporedni stvarni naslov
- 1.3 Podnaslov
- 1.4 Podaci o odgovornosti

Prema ISBD(NBM)-u ova skupina ima pet elemenata:

- 1.1 Glavni stvarni naslov
- 1.2 Opća oznaka građe (*neobvezatno*)
- 1.3 Usporedni stvarni naslov
- 1.4 Podnaslov
- 1.5 Podaci o odgovornosti

Nazivlje elemenata ove skupine nije promijenjeno u objedinjenom ISBD-u. Zbog velikog broja podudaranja odredbi u radu će biti istaknute samo one u kojima je zamijećena neka razlika.

Kad se u izvoru podatka s prednošću javljaju dva ili više stvarnih naslova na istom jeziku i/ili pismu glavni se stvarni naslov odabire prema grafičkoj istaknutosti ili prema redoslijedu

²⁹ ISBD : Međunarodni standardni bibliografski opis / preporučila Skupina za pregled ISBD-a ; odobrio Stalni odbor IFLA-ine Sekcije za katalogizaciju ; [s engleskog prevela i predgovor napisala Ana Barbarić]. Objedinjeno izd. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2014. Str. 41.

stvarnih naslova u propisanom izvoru podataka (1.1.3.1). Objedinjeni ISBD proširuje tu odredbu dodajući da ako se ni jedan od dva navedena kriterija ne može primijeniti, za glavni stvarni naslov odabire se najpotpuniji stvarni naslov (1.1.4.1.1). Kad se na jedinici građe ne nalazi stvarni naslov, on se dodjeljuje i bilježi u uglatoj zagradi. Prema ISBD(NBM)-u dodaje se prikladan podatak (1.1.4.2.3), a objedinjeni ISBD propisuje da takav naslov treba biti sažet i odražavati područje i/ili predmet jedinice građe na njezinu jeziku i pismu, a ako jezičnog sadržaja nema bilježi se na jeziku i pismu koje je odabrao kataložni centar (1.1.4.5). U skupini 7 bilježi se napomena s objašnjenjem dodijeljenog stvarnog naslova.

U objedinjenom ISBD je istaknuto da se usporedni stvarni naslovi donose kad su potrebni za identifikaciju jedinice građe ili su na neki drugi način važni za korisnike kataloga (1.2.2). Kad se u propisanom izvoru podataka javlja više usporednih stvarnih naslova oni se u opisu navode redoslijedom kojim su grafički istaknuti ili ako nema grafičke istaknutosti redoslijedom pojavljivanja (ISBD 1.2.5.2), za razliku od dosadašnjeg redoslijeda kojim su navedeni u propisanom izvoru (ISBD(NBM) 1.3.4.2). Prema ISBD(NBM)-u (1.3.4.4) ako se usporedni stvarni naslov javlja u jedinici građe, ali ne u propisanom izvoru podataka, može ga se bilježiti u uglatoj zagradi u skupini 1 ili se može navesti u skupini 7, dok objedinjeni ISBD to uopće ne spominje. ISBD donosi novinu kad glavni stvarni naslov sadržava zajednički stvarni naslov i podređeni stvarni naslov ili naslove se svaki usporedni stvarni naslov i usporedni podređeni stvarni naslov koji se navodi preuzima iza zajedničkog stvarnog naslova i podređenog stvarnog naslova (1.2.5.5).

U odredbama vezanih uz podnaslov objedinjeni ISBD donio je značajna proširenja. Varijantni stvarni naslovi koji nisu odabrani za glavni stvarni naslov, a pojavljuju se na istom izvoru podataka kao i glavni stvarni naslov, smatraju se podnaslovom. Ako se pojavljuju drugdje na jedinici građe može ih se navesti u skupini 7 (1.3.1). Podaci koji obuhvaćaju neki od obaveznih elemenata (npr. podatak o odgovornosti) i javljaju se kao podnaslov i navode se kao podnaslov ili drugdje u opisu. Dodatni se podnaslovi posebno dodaju kada su potrebni za identifikaciju ili su značajni za korisnike (1.3.2). Kao podnaslov se navode i akronimi koji se nalaze na izvoru podataka s prednošću kada se razriješeni oblik smatra glavnim stvarnim naslovom (1.3.3.1). Ako je stvarni naslov nejasan ili nepotpun može se dopuniti podacima iz sadržaja koji se zatvaraju u uglatu zagradu i navode kao podnaslov (1.3.3.2). Podatak o nadnaslovu koji se u izvoru podataka s prednošću javlja ispred glavnog stvarnog naslova, može se preuzeti iza njega kad je to jezično ili drugačije moguće. Kad nije moguće, podatak se može navesti u skupini 7 (1.3.4.3). Objedinjeni ISBD donosi izmjenu da kada se glavni

stvarni naslov sastoji od zajedničkog i podređenog stvarnog naslova, podatak o podnaslovu koji se odnosi na podređeni stvarni naslov navodi se iza podređenog stvarnog naslova (1.3.4.6), dok je ISBD(NBM) za takav slučaj propisivao da se podnaslov navodi uz stvarni naslov kojem pripada, a ako se ne može sa sigurnošću odrediti pripadnost, navodi se iza čitavog niza glavnog stvarnog naslova (1.4.5). Prema ISBD-u podaci koji se odnose na zajednički stvarni naslov mogu se navesti u skupini 6 ili 7.

Prema odredbama objedinjenog ISBD-a u podacima o odgovornosti treba navoditi samo one podatke u kojima se imenuju osobe i/ili tijela s najvećom odgovornošću, a svi idući podaci navode se kada su potrebni za identifikaciju ili su značajni za korisnike kataloga (1.4.1). Podatak o odgovornosti ne smije se proizvoljno navoditi kad takav ne postoji na jedinici građe. ISBD(NBM) propisuje da se za filmove i slične jedinice koje imaju brojne i složene podatke o odgovornosti treba navesti nazive proizvodnih poduzeća i imena pojedinaca kao što su producenti, redatelji ili ostali koji na stanovit način nose sveukupnu odgovornost za djelo (1.5.2). Ono što je u objedinjenom ISBD-u novo jest to da kad glavni stvarni naslov sadržava jedan dio naziva tijela koji izdaje jedinicu građe, a drugi dio se javlja drugdje u izvoru podataka s prednošću, drugi se dio navodi kao podatak o odgovornosti (1.4.3.7). Kad je navedeno više podataka o odgovornosti koji se razlikuju samo redoslijedom ne podrazumijeva se da se prvi podatak odnosi na glavnu odgovornost za djelo (1.4.4.3). S podatkom o odgovornosti koji se odnosi na dodatke i dopunsku građu postupa se kao s dodatnim podatkom o odgovornosti i navodi ga se iza podataka koji se odnosi na čitavu jedinicu građe, ili glavni dio. Dopuna u objedinjenom ISBD-u jest da kada se takav podatak javlja na jedinici građe, ali ne u izvoru podatka s prednošću, on se može navesti u skupini 7 (1.4.4.4). Također kada se podatak o odgovornosti javlja na jedinici građe, ali ne u izvoru podatka s prednošću, njegov se izvor može bilježiti u skupini 7, kao i kada se podatak o odgovornosti preuzima izvan jedinice građe, on sam i njegov izvor mogu se navesti u skupini 7 (1.4.5.2). Prema ISBD(NBM) kada veza između podataka o odgovornosti i stvarnog naslova nije jasna, u uglatoj se zagradi dodaje spojna riječ ili kratka izreka (1.5.4.10), objedinjeni ISBD propisuje da se u takvoj situaciji u uglatoj zagradi može dodati povezujuća riječ ili kratko objašnjenje na jeziku i pismu naslovne stranice ili se objašnjene vezano uz podatak o odgovornosti može navesti u skupini 7 (1.4.5.8). Kad pojedinačna djela imaju različite podatke o odgovornosti, oba standarda propisuju da se svaki podatak navodi iza stvarnog naslova, usporednog stvarnog naslova ili podatka o podnaslovu na koje se odnose (1.5.4.13.2), a objedinjeni ISBD to još proširuje s odredbom da se preuzima povezujuća riječ ili kratka izreka koja se javlja

između stvarnih naslova djela različitih autora u izvoru podatka s prednošću, a podaci o izdanju povezani s pojedinačnim stvarnim naslovima preuzimaju se s pojedinačnim stvarnim naslovima (1.4.5.11.2). Kad se glavni stvarni naslov sastoji od zajedničkog i podređenog stvarnog naslova, podaci o odgovornosti navode se iza glavnog stvarnog naslova. Prema objedinjenom ISBD-u podatak o odgovornosti koji se odnosi na veće djelo može se navesti u skupini 6 sa zajedničkim stvarnim naslovom (1.4.5.12).

Skupina 2 – Izdanje

Elementi ove skupine preuzimaju se s jedinice građe, odnosno s propisanih izvora podataka (spremnica, druga popratna građa) na jeziku i pismu koji se na jedinici građe javljaju. U oba standarda ova skupina sadrži iste elemente s nešto izmijenjenim nazivljem. Tako ono u objedinjenom ISBD-u glasi:

- 2.1 Podatak o izdanju
- 2.2 Usporedni podatak o izdanju
- 2.3. Podatak o odgovornosti na koji se odnosi izdanje
- 2.4 Dodatni podatak o izdanju
- 2.5 Podatak o odgovornosti koji se odnosi na dodatni podatak o izdanju

U ISBD(NBM)-u nazivlje elemenata je:

- 2.1 Podatak o izdanju
- 2.2 Usporedni podatak o izdanju (*neobvezatno*)
- 2.3. Podatak o odgovornosti na koji se odnosi izdanje
- 2.4 Dodatni podatak o izdanju
- 2.5 Podaci o odgovornosti uz dodatni podatak o izdanju

Za *Podatak o izdanju* objedinjeni ISBD donosi par dopuna, odnosno novosti. Kad jedinica građe sadržava više podataka o izdanju koji se odnose na pojedinačne dijelove (višedijelna građa) ili dijelove jedinice građe (npr. interaktivno multimedijско djelo), preuzima se podatak, odnosno podaci koji se odnose na jedinicu građe u cjelini. Ako na jedinici građe nema podatka o izdanju, on se može navesti u skupini 7. Podatak o izdanju koji se javlja jedino u popratnoj dokumentaciji ne smatra se podatkom o izdanju, osim ako podaci u dokumentaciji

ne ukazuju na to da se podatak odnosi na jedinicu građe (2.1.1). Objedinjeni ISBD propisuje vrste koje se smatraju podacima o izdanju:

- geografski podaci o izdanju,
- podaci o izdanju posebne namjene,
- podaci o posebnom formatu ili materijalnom obliku,
- podaci o jeziku izdanja.

Oba standarda propisuju da se podatak o izdanju navodi u uglatoj zagradi kada se on ne javlja na jedinici građe, a poznato je da jedinica građe sadržava značajne promjene u odnosu na ranija izdanja ili da je reprodukcija. Objedinjeni ISBD to još proširuje s odredbom da se broj izdanja ne treba dodavati ako jedinica građe nema svoje mjesto u nizu inače numeriranog izdanja, čije se objašnjenje tada navodi u skupini 7, ili se cijeli podatak može navesti u skupini 7 (2.1.3).

Kod *Usporednog podataka o izdanju* nema promjena.

Kod *Podataka o odgovornosti koji se odnosi na izdanje* u objedinjenom ISBD-u nalazi se proširena odredba u odnosu na ISBD(NBM) (2.3.2) koja se primjenjuje kada se pojedinosti o dodacima i drugoj dopunskoj građi odnose na opisivano izdanje ili na njegove dijelove, ali ne i na sva izdanja tog djela, oni se navode kao podaci o odgovornosti koji se odnose na izdanje u skupini izdanja kad se nalaze na izvoru podataka s prednošću. Ako se tamo ne pojavljuju navode su u skupini 2 u uglatoj zagradi ili u skupini 7 (2.3.2). ISBD(NBM) je za takve podatke koji ne imenuju ili ne identificiraju osobu ili korporativno tijelo određivao da se navode kao dio podatka o izdanju (2.3.3), što je u objedinjenom ISBD-u izostavljeno. U njemu se ipak pojavljuje novina da se i pojedinosti o dodacima ili drugoj dopunskoj građi koja se odnosi na izdanje bilježe u skupini 1 (2.3.3).

Za *Dodatne podatke* novost je da se navode kad u sadržaju jedinice građe postoje značajne razlike naspram drugim otiscima većeg izdanja kojemu onda pripada (2.4.1)

Kod zadnjeg elementa ove skupine, osim promijenjenog nazivlja, nema drugih sadržajnih promjena.

Skupina 3 – Podaci specifični za vrstu građe

Ova se skupina ne upotrebljava za audiovizualnu građu.

Skupina 4 – Izdavanje, proizvodnja, raspačavanje itd.

Kao i skupine 1 i 2 i elementi ove skupine se preuzimaju s jedinice građe, odnosno s propisanih izvora podataka (spremnica, druga popratna građa) na jeziku i pismu koji se na jedinici građe javljaju. U objedinjenom ISBD-u elementi 4. skupine su:

- 4.1 Mjesto izdavanja, proizvodnje i/ili raspačavanje
- 4.2 Nakladnik, proizvođač i/ili raspačavatelj
- 4.3 Godina izdavanja, proizvodnje i/ili raspačavanja
- 4.4 Mjesto tiskanja ili izrade
- 4.5 Tiskar ili izrađivač
- 4.6 Godina tiskanja ili izrade

U ISBD(NBM)-u elementi su:

- 4.1 Mjesto izdavanja i/ili raspačavanja
- 4.2 Nakladnik i/ili raspačavatelj
- 4.3 Podatak o funkciji raspačavatelja (*neobvezatno*)
- 4.4 Godina izdavanja i/ili raspačavanja
- 4.5 Mjesto proizvodnje (*neobvezatno*)
- 4.6 Proizvođač (*neobvezatno*)
- 4.7 Godina proizvodnje (*neobvezatno*)

Osim izmijenjenog nazivlja, u objedinjenom ISBD-u se nalazi i manji broj elemenata. Izostavljen je *Podatak o funkciji raspačavanja* čije navođenje, kao što vidimo iz popisa, nije bilo obavezno. Promijenjeni nazivi elemenata važni su time što se ubacivanjem izraza *proizvodnja* nastojalo „obuhvatiti sve vrste djelatnosti vezane uz izdavanje, proizvodnju, raspačavanje, objavljivanje i puštanje u promet jedinica građe“³⁰.

³⁰ ISBD : Međunarodni standardni bibliografski opis / preporučila Skupina za pregled ISBD-a ; odobrio Stalni odbor IFLA-ine Sekcije za katalogizaciju ; [s engleskog prevela i predgovor napisala Ana Barbarić]. Objedinjeno izd. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2014. Str. 137.

U prvom elementu ove skupine zamijećene su manje izmjene. Mjestu izdanja ili raspačavanja može se dodati pobliža oznaka kao što je naziv zemlje, države itd. ISBD(NBM) je određivao da se takva oznaka navodi u okrugloj zagradi ako je preuzeta iz propisanog izvora podataka ili u uglatoj zagradi ako se preuzima iz nekog drugog izvora (4.1.9). Objedinjeni ISBD propisuje da se oznaci preuzetoj iz propisanog izvora podataka prethodi zarez, a ako se preuzima iz drugog izvora navodi se u uglatoj zagradi (4.1.9). Kad se naziv mjesta izdavanja, proizvodnje i/ili raspačavanja javlja u propisanom izvoru podataka na više jezika ili pisama, navodi se oblik na jeziku i pismu glavnog stvarnog naslova (4.1.11.1), a ako se taj kriterij ne može primijeniti, navodi se, jednako kao i prema ISBD(NBM)-u, grafički istaknut oblik, ili ako ga nema, oblik naziva koji se prvi javlja (4.1.11). Ako se mjesto izdavanja, proizvodnje i/ili raspačavanja ne javlja u propisanim izvorima podataka, već se navodi mjesto poznatog ili vjerojatnog grada ili šireg područja i upitnik, objedinjeni ISBD predlaže navođenje objašnjenja u skupini 7.

*„Ime (naziv) nakladnika, proizvođača i/ili raspačavatelja odnosi se na osobu ili korporativno tijelo koje obavlja djelatnost izdavanja, proizvodnje i/ili raspačavanja ili puštanja u promet jedinica građe.“*³¹ Ono se navodi izravno iza mjesta izdavanja ili proizvodnje s kojim je povezano u propisanom izvoru podataka (4.2.2). Ako funkcija koju raspačavatelj obavlja nije jasno iskazana, u uglatoj se zagradi može dodati kratka riječ ili izreka koja ukazuje na vrstu djelatnosti (4.2.5). Kad se umjesto imena (naziva) javlja samo adresa, znak ili inicijali nakladnika, proizvođača i/ili raspačavatelja oni se preuzimaju kao ime nakladnika, proizvođača i/ili raspačavatelja. Kad se ime (naziv) nakladnika, proizvođača i/ili raspačavatelja može utvrditi dodaje u uglatoj zagradi iza inicijala nadopunjujući ih, ili ispred ili iza adrese ili znaka, kako je prikladno, a objašnjenje se navodi u skupini 7 (4.2.8). Ako ime (naziv) nakladnika, proizvođača i/ili raspačavatelja preuzimamo iz podataka izvan propisanih izvora podataka, oni se navode u uglatoj zagradi u obliku prilagođenom godini, pismu i jeziku jedinice građe, a izvor podataka se bilježi u skupini 7 (4.2.9). Kad se ime (naziv) nakladnika, proizvođača i/ili raspačavatelja pojavljuje u propisanom izvoru podataka na više jezika ili pisama, navodi se oblik na jeziku i pismu glavnog stvarnog naslova (4.2.10.1), a ako se taj kriterij ne može primijeniti, navodi se, jednako kao i prema ISBD(NBM)-u, grafički istaknut oblik, ili ako ga nema, oblik naziva koji se prvi javlja (4.2.7). Prema ISBD(NBM)-u robni žig koji u propisanom izvoru podataka nije popraćen nazivom nakladnika ili proizvodnog

³¹ ISBD : Međunarodni standardni bibliografski opis / preporučila Skupina za pregled ISBD-a ; odobrio Stalni odbor IFLA-ine Sekcije za katalogizaciju ; [s engleskog prevela i predgovor napisala Ana Barbarić]. Objedinjeno izd. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2014. Str. 149.

poduzeća, smatra se analognim nazivu nakladnika ili proizvodnog poduzeća te se unosi u skupinu izdavanja, raspačavanja itd (4.2.9.2). Ova se odredba ne nalazi i u objedinjenom ISBD-u.

Za navođenje *Godine izdavanja, proizvodnje i/ili raspačavanja* objedinjeni ISBD uvodi manja proširenja izmjene. Ako se na jedinici građe javljaju godine navedene prema različitim kalendarima, sve se navode odijeljene razmakom, znakom jednakosti, razmakom (4.3.4). Ako na jedinici građe nije navedena godina izdavanja, proizvodnje ili raspačavanja, na njezinom se mjestu navodi i naznačuje godina autorskog prava, obaveznog primjerka ili tiskanja ili izrade (4.3.7). Ako ni jedna od navedenih godina nije poznata znamenke se zamjenjuju znakovima koje je odabralo katalogno središte i podaci koji takav izbor potkrepljuju mogu se navesti u skupini 7 (4.3.8). Godina autorskog prava ili godina tiskanja može se navesti iza utvrđene ili približne godine izdavanja (4.3.9).

Kod elemenata *Mjesto tiskanja ili izrade* i *Tiskar ili izrađivač*, objedinjeni ISBD samo naglašava da se podaci preuzeti izvan sadržaja jedinice građe navode u uglatoj zagradi (4.4.1).

Ukoliko se *Godina tiskanja ili izrade*, odnosno kako je nazvano u ISBD(NBM)-u *Godina proizvodnje*, razlikuje od već navedenih poznatih godina (godina izdavanja ili raspačavanja, autorskog prava), ona se također može navesti (4.7.2). Objedinjeni ISBD kraći je za taj propis.

Skupina 5 – Materijalni opis

Propisani izvor podataka za ovu skupinu je sama jedinica građe, a opis se bilježi na jeziku i pismu katalognog centra. U objedinjenom ISBD-u elementi ove skupine su:

- 5.1 Opseg
- 5.2 Druge materijalne pojedinosti
- 5.3 Dimenzije
- 5.4 Podatak o popratnog građi

U ISBD(NBM)-u elementi skupine nazivaju se:

- 5.1 Posebna oznaka građe i opseg
- 5.2 Druge materijalne pojedinosti
- 5.3 Dimenzije
- 5.4 Podatak o popratnog građi (*neobvezatno*)

Kao što već vidimo iz nazivlja elemenata, ISBD(NBM) je propisivao navođenje posebne oznake građe. „Posebna oznaka građe označuje određenu vrstu građe kojoj jedinica pripada i navodi se na jeziku bibliografskog središta.“³² Oznake se odabiru iz tablice u Dodatku C u kojoj su navedeni preporučeni nazivi (tablica 3.).³³

Tablica 3. Opće i posebne oznake građe

OPĆA OZNAKA GRAĐE	POSEBNA OZNAKA GRAĐE
Film (Motion picture)	filmska kaset (film cassette) filmska kutija (film cartridge) kolut filma (film reel) petlja filma (filmloop)
Grafička građa (Graphic)	didaktička slika (study print) didaktički listopad (flashcard) fotografija (photograph) igraće karte (playing cards) listaljka s podacima (flipchart) otisak ili poseban grafički postupak (npr. drvorez, litografija, bakrorez), već prema tome što je najprikladnije (print, woodcut, lithograph, etching) plakat (poster) razglednica (postcard)

³² ISBD(NBM) : Međunarodni standardni bibliografski opis neknjižne građe / preporučila Komisija za pregled ISBDa ; odobrio stalni odbor Sekcije za katalogizaciju Međunarodne federacije bibliotekarskih društava i ustanova ; [s engleskoga prevela, hrvatske primjere odabrala i izradila Vedrana Juričić ; stručna redakcija prijevoda Aleksandra Horvat]. Prerađeno izd. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1993., Str. 50.

³³ Isto., Str. 74-76.

	slagaljka (jigsaw puzzle) slika (picture) stereografska slika (stereograph card) tehnički crtež (technical drawing) umjetnička reprodukcija (art reproduction) zidna tablica (wallchart)
Hologram (Hologram)	hologramska ploča (hologram plate) hologramski film (hologram film)
Komplet, vidi Viševrsna građa (Kit)	
Mikrooblik (Microform)	karton s otvorima (aperture card) kolut mikrofilma (microfilm reel) mikrofilmska kaseta (microfilm cassette) mikrofilmska kutija (microfilm cartridge) neprozirni mikrolistić (microopaque) odrezak mikrofilma (microfilm slip) prozirni mikrolistić (microfiche)
Predmet (Object)	diorama (diorama)

	<p>model (model)</p> <p>planetarij (planetarium)</p>
Videosnimka (Videorecording)	<p>kolut videovrpce (videoreel)</p> <p>videokaseta (videocassette)</p> <p>videokutija (videocartridge)</p> <p>videoploča (videodisc)</p>
Viševrsna građa (ili komplet) (Multi-media)	<p>igre (game)</p> <p>konstrukcijski pribor (construction set)</p> <p>laboratorijski pribor (laboratory kit)</p>
Vizualna projekcija (Visual projection)	<p>dijafilm (filmstrip)</p> <p>dijapozitiv (slide)</p> <p>kolut stereografa (stereograph reel)</p> <p>mikroskopski preparat (microscope slide)</p> <p>odrezak filma (filmstrip)</p> <p>prozirnica (transparency)</p>
Zvučna snimka (Sound recording)	<p>gramofonska ploča (sound disc)</p> <p>kolut magnetofonske vrpce (sound reel)</p>

	zvučna kaset (sound cassette)
	zvučna kutija (sound cartridge)

Problem kod *posebnih oznaka građe* iz ove tablice jest taj što one više nisu suvremene. Tijekom devedesetih godina prošlog stoljeća pojavile su se nove vrste medija za koje u ovoj tablici ne postoji posebna oznaka građe kojom bi se naznačilo kojoj vrsti građe oni pripadaju. DVD je posebno obilježio to razdoblje.³⁴ U objedinjenom ISBD-u „*izrazi koji se koriste za posebnu oznaku građe nisu propisani pa se mogu navoditi izrazi koji odgovaraju opisivanoj jedinici građe i jeziku opisa*“³⁵. Ti se izrazi mogu i kratiti. Posebna je vrsta građe, na općenitijoj razini, već navedena u novouvedenoj Skupini 0. Ako posebna oznaka građe ne prenosi točan opis materijalnog nositelja navodi se složena oznaka.

Kod *Dugih materijalnih pojedinosti i Dimenzija*, u objedinjenom ISBD-u, nema izmjena ni dopuna koje bi se odnosile na audiovizualnu građu.

Definicija popratne građe proširena je u objedinjenom ISBD-u. Nazivom popratna građa se označuje bilo koji fizički zaseban dio jedinice građe koji u prethodnim elementima ove skupine nije dovoljno specificiran i koji je objavljen (ili se namjerava objaviti) istodobno s opisivanom jedinicom građe te je predviđeno da se zajedno s njom upotrebljava (5.4). Podatak o popratnoj građi moguće je navesti ili izrazima koji se javljaju u opisivanoj jedinici građe ili riječju ili izrazom koji ukazuje na narav građe ili odgovarajućom posebnom oznakom građe (5.4.1). ISBD(NBM) je propisivao kako se postupa s popratnom građom kad ona postoji u raznim materijalnim oblicima (5.4.3) i kad je popratna građa kao dio čitave jedinice smještena u spremnicu (5.4.4), što više nije slučaj kod objedinjenog ISBD-a.

³⁴ Vukasović-Rogač, S. Katalogizacija audiovizualne građe s posebnim osvrtom na DVD. // Međunarodni skup u čast 100-te godišnjice rođenja Eve Verona, Zagreb, 17. - 18. studenoga 2005. : zbornik radova = International Conference in Honour of the 100th Anniversary of Eva Verona's Birth, Zagreb, November 17- 18, 2005 : proceedings / uredile, edited by Mirna Willer & Ana Barbarić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2007., Str. 241.

³⁵ ISBD : Međunarodni standardni bibliografski opis / preporučila Skupina za pregled ISBD-a ; odobrio Stalni odbor IFLA-ine Sekcije za katalogizaciju ; [s engleskog prevela i predgovor napisala Ana Barbarić]. Objedinjeno izd. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2014. Str. 179.

Skupina 6 – Nakladnička cjelina i višedijelna omeđena građa

Elementi ove skupine se preuzimaju sa same jedinice građe, spremnice i druge popratne građe na jeziku i pismu koji se na jedinici građe javljaju. U objedinjenom ISBD-u njezini su elementi:

- 6.1 Glavni stvarni naslov nakladničke cjeline ili višedijelne omeđene građe
- 6.2 Usporedni stvarni naslov nakladničke cjeline ili višedijelne omeđene građe
- 6.3 Podnaslov nakladničke cjeline ili višedijelne omeđene građe
- 6.4 Podatak o odgovornosti koji se odnosi na nakladničku cjelinu ili višedijelnu omeđenu građu
- 6.5 Međunarodni standardni broj nakladničke cjeline ili višedijelne omeđene građe
- 6.6 Numeracija nakladničke cjeline ili višedijelne omeđene građe

U ISBD(NBM)-u elementi su:

- 6.1 Skupni stvarni naslov ili stvarni naslov kola
- 6.2 Usporedni skupni stvarni naslov ili usporedni stvarni naslov kola
- 6.3 Podnaslov nakladničke cjeline ili kola (*neobvezatno*)
- 6.4 Podaci o odgovornosti koji se odnose na nakladničku cjelinu ili kolo
- 6.5 Međunarodni standardni serijski broj niza ili kola
- 6.6 Numeracija u nakladničkoj cjelini ili kolu

U objedinjenom ISBD-u u ovoj se skupini dodatno ističe višedijelna omeđena građa što prije nije bio slučaj.

Prema objedinjenom ISBD-u tipografske pogreške u prvom elementu ove skupine se ne ispravljaju. Ako svi dijelovi serijske jedinice građe ili višedijelne omeđene jedinice građe nisu dio iste bibliografske jedinice, može se naznačiti koji su dijelovi dio koje više bibliografske jedinice (6.1). U ISBD(NBM)-u navedeno je više propisa za prvi element. Tako on propisuje da kad se skupni stvarni naslov sastoji od zajedničkog stvarnog naslova i stvarnog naslova razdjela ili podređenog stvarnog naslova kola, zajednički se stvarni naslov navodi prvi, zatim oznaka razdjela i/ili stvarni naslov razdjela ili kola i on se više ne ponavlja u skupini 7 (6.1.4). Ako je opisivana jedinica zaseban dio višedijelne jedinice, skupni stvarni naslov je glavni stvarni naslov višedijelne jedinice (6.1.5).

Kad se skupni stvarni naslov ili stvarni naslov kola u propisanom izvoru podataka javlja na više jezika i/ili pisama, usporedni skupni stvarni naslovi unose se u opis (6.2.1), dok se prema

objedinjenom ISBD-u usporedni stvarni naslovi mogu navesti ako su potrebni za identifikaciju ili su na neki način značajni za korisnike kataloga (6.2.1).

Kad se stvarni naslov sastoji od zajedničkog stvarnog naslova i podređenog stvarnog naslova, podnaslov koji se odnosi na podređeni stvarni naslov može se navesti iza podređenog stvarnog naslova (6.3.2). Objedinjeni ISBD ovo još dopunjuje odredbom da se podnaslov koji se odnosi na zajednički stvarni naslov izostavlja ili navodi skupini 7 (6.3.2).

U elementima *Podatak o odgovornosti koji se odnosi na nakladničku cjelinu ili višedijelnu omeđenu građu* i *Međunarodni standardni broj nakladničke cjeline ili višedijelne omeđene građe* nema razlika.

Objedinjeni ISBD propisuje da se kod numeracije jedinice građe koja sadrži i rimske i arapske brojke, brojke preuzimaju kako s javljaju na jedinici građe (6.6.1). Kad se glavni stvarni naslov više bibliografske jedinice sastoji od zajedničkog stvarnog naslova i podređenog naslova ili kola, numeracija zajedničkog stvarnog naslova se izostavlja, odnosno može se navesti u skupini 7, a numeracija podređenog stvarnog naslova ili kola se navodi iza podređenog stvarnog naslova ili kola (6.6.2). Numeracija koja se javlja na više jezika, navodi se iza glavnog stvarnog naslova ili usporednog stvarnog naslova na odgovarajućem jeziku (6.6.4).

Skupina 7 – Napomena

Propisani izvor podataka za ovu skupinu je bilo koji izvor, a bilježi se na jeziku kataložnog centra. Ukoliko nema posebne odredbe napomene i njihov redoslijed nisu obavezni, zbog čega se i dvije ili više napomena može spojiti u jednu kada kataložni centar smatra to prikladnim. Prema ISBD-u elementi *Napomena* su:

- 7.0 Napomene o obliku sadržaja i vrsti medija i napomene za posebne vrste građe
- 7.1 Napomene o stvarnim naslovima i podacima o odgovornosti
- 7.2 Napomene o izdanju i bibliografskoj povijesti jedinice građe
- 7.3 Napomene o podacima specifičnima za vrstu građe
- 7.4 Napomene o izdavanju, proizvodnji i raspačavanju itd.
- 7.5 Napomene o materijalnom opisu
- 7.6 Napomene o nakladničkoj cjelini i višedijelnoj omeđenoj građi
- 7.7 Napomene o sadržaju

- 7.8 Napomene o identifikatoru jedinice građe i uvjetima dostupnosti
- 7.9 Napomene o sveščiću, dijelu, iteraciji itd. koji su osnova za opis
- 7.10 Druge napomene
- 7.11 Napomene o opisivanom primjerku

Prema ISBD(NBM)-u elementi *Napomena* su:

- 7.1 Napomene o stvarnim naslovima i podacima o odgovornosti
- 7.2 Napomene o izdanju i o bibliografskoj povijesti jedinice
- 7.3 Napomene koje se odnose na podatke specifične za vrstu građe (ili za vrstu publikacije)
- 7.4 Napomene o izdavanju, raspačavanju, itd.
- 7.5 Napomene o materijalnom opisu
- 7.6 Napomene o nakladničkoj cjelini
- 7.7 Napomene koje se odnose na sadržaj
- 7.8 Napomene koje se odnose na uvjete nabavljanja
- 7.9 Napomene koje se odnose na opisivani primjerak
- 7.10 Napomene u kojima se navodi sažetak
- 7.11 Napomene koje se odnose na upotrebu/korisnike
- 7.12 Bilo koje druge napomene koje su svojstvene posebnim ISDBima ili one koje se smatraju važnim za bibliografsko ili kataložno središte

„*Napomene pobliže određuju i proširuju opis ostalih skupina i mogu se odnositi na bilo koji aspekt jedinice građe. Napomene također mogu navesti bibliografsku povijest jedinice građe i ukazati na odnose s drugim jedinicama.*“³⁶ Kad se u napomeni upućuje na drugu jedinicu građe mora se navesti dovoljno podataka za njezinu identifikaciju. Nazivi nekih elemenata *Napomena* su izmijenjeni u objedinjenom ISBD-u, a u daljnjem prikazu vidjet će se koliko su izmijenjeni i sadržajno.

Uvođenjem skupine 0 u objedinjeni ISBD javila se potreba za uvođenjem elementa u *Napomene* koji će objašnjavati ovu skupinu. Za audiovizualnu građu mogu se navesti napomene o obliku sadržaja i vrsti medija.

³⁶ ISBD : Međunarodni standardni bibliografski opis / preporučila Skupina za pregled ISBD-a ; odobrio Stalni odbor IFLA-ine Sekcije za katalogizaciju ; [s engleskog prevela i predgovor napisala Ana Barbarić]. Objedinjeno izd. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2014. Str. 229.

Objedinjeni ISBD donosi nešto opširnije odredbe za *Napomene o stvarnim naslovima i podacima o odgovornosti*. Napomena o jeziku potrebna je samo ako je jezični sadržaj značajan ili ako se iz ostalih elemenata opisa ne može odrediti jezik sadržaja (7.1.2.2). U napomenama o podacima o odgovornosti bilježe se (uz ostale) i napomene o osobama ili tijelima povezanim s tehničkom produkcijom, administrativnim ili savjetničkim funkcijama vezanim uz djelo (7.1.4).

Za *Napomene o izdanju i bibliografskoj povijesti jedinice građe* objedinjeni ISBD donosi niz novih odredbi koje se ne nalaze u ISBD(NBM)-u. Za audiovizualnu građu važna je napomena o reprodukciji, odnosno ako je film reproduciran na videovrpici ili je digitaliziran navodi se napomena da je jedinica građe reproducirana. Ako se stvarni naslov izvornika razlikuje i on se navodi zajedno s pojedinostima o izdavanju. (7.2.4.2). U napomeni se bilježi i podatak da je jedinica građe izašla s priložima, umecima itd. (7.2.4.4) ili da je sama jedinica građe prilog ili umetak (7.2.4.5).

Kako se skupina 3 ne bilježi kod audiovizualne građe, ne bilježe se ni *Napomene o podacima specifičnima za vrstu građe*.

Napomene o izdavanju, raspačavanju, itd., kao i *Napomene o materijalnom opisu* jednake su u oba standarda.

Kad je jedinica građe objavljena u kolu s razlikovnim stvarnim naslovom ili s podređenim stvarnim naslovom navedenim u skupini 6, prema objedinjenom ISBD-u, stvarni naslov i ISSN glavne nakladničke cjeline može se navesti u napomeni (7.6.2). U napomeni se može navesti i ključni naslov nakladničke cjeline koji se razlikuje od glavnog stvarnog naslova nakladničke cjeline ili kola (7.6.3).

Prema objedinjenom ISBD-u u *Napomene o sadržaju* bilježe se stvarni naslovi i druge pojedinosti o djelima sadržanima u jedinici građe s nadređenim stvarnim naslovom (7.7.2). Ako je važno za korisnika kataloga mogu se izraditi i napomene o bibliografijama, kazalima i drugim dijelovima jedinice građe (7.7.3).

U *Napomenama o identifikatoru jedinice građe i uvjetima dostupnosti* i *Napomenama o sveščiću, dijelu, iteraciji itd. koji su osnova za opis* nema promjena za opisivanje audiovizualne građe.

U objedinjenom ISBD-u elementom *Druge napomene* obuhvaćena su zadnja tri elementa 7. skupine ISBD(NBM)-a, odnosno *Napomene u kojima se navodi sažetak*, *Napomene koje se odnose na upotrebu/korisnike* i *Bilo koje druge napomene koje su svojstvene posebnim ISDBima ili one koje se smatraju važnim za bibliografsko ili katalogno središte*. Dok se se prema ISBD(NBM)-u bilježile druge napomene koje su se smatrale važnim za katalogno središte, objedinjeni ISBD propisuje da se bilježe druge napomene koje su važne za korisnike kataloga. Uz navedene, propisana je i napomena o brojevima koja govori da se brojevi ili identifikatori koji su povezani s jedinicom građe, a nisu navedeni u skupini 8 mogu navesti u napomeni (7.10.4).

Zadnji element skupine 7 objedinjenog ISBD-a (*Napomene o opisivanom primjerku*) određuje da se mogu bilježiti napomene koje se odnose na materijalna obilježja primjerka, napomene o podrijetlu i napomene o postupcima zaštite (7.11.).

Skupina 8 – Identifikator jedinice građe i uvjeti dostupnosti

I za ovu skupinu propisani izvor podataka je bilo koji izvor, a bilježi se na jeziku katalognog centra. U objedinjenom ISBD-u skupina se sastoji od tri elementa:

- 8.1 Identifikator jedinice građe
- 8.2 Ključni naslov (neomeđena građa)
- 8.3 Uvjeti dostupnosti

U ISBD(NBM)-u skupina sastoji se od dva elementa:

- 8.1 Standardni broj (ili alternativa)
- 8.3 Uvjeti nabavljanja i/ili cijena (*neobvezatno*)

Kod audiovizualne građe ne upotrebljava se drugi element ove skupine, pa je zato on izostavljen u ISBD(NBM)-u. „*Identifikator jedinice građe je bilo koja numerička ili alfanumerička oznaka povezana s identifikacijom jedinice građe prema međunarodnim standardima, poput Međunarodnog standardnog knjižnog broja ili Međunarodnog standardnog broja serijske publikacije ili oznake koju je dodijelio nakladnik.*“³⁷

³⁷ ISBD : Međunarodni standardni bibliografski opis / preporučila Skupina za pregled ISBD-a ; odobrio Stalni odbor IFLA-ine Sekcije za katalogizaciju ; [s engleskog prevela i predgovor napisala Ana Barbarić]. Objedinjeno izd. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2014. Str. 279.

Kod navođenja identifikatora objedinjeni ISBD propisuje da se on navodi kad je poznat i kad se smatra važnim za korisnika kataloga (8.1.1). Novina u navođenju identifikatora je ta da se kod ispravljanja pogrešno otisnutog identifikatora umjesto dosadašnjeg dodavanja izraza pogrešno u okrugloj zagradi iza pogrešnog broja (8.1.3) sad bilježi i izraz ispravljeno u okrugloj zagradi iza ispravnog broja (8.1.3).

Kod bilježenja *Uvjeta dostupnosti* objedinjeni ISBD preporučuje da se cijena jedinice građe navodi prema međunarodnim kodovima za prikaz valuta prema ISO 4217 (8.3.1).

Primjer katalogizacije audiovizualne jedinice građe u Glazbenom odjelu Gradske knjižnice Knjižnica grada Zagreba

U Knjižnicama grada Zagreba za katalogizaciju sve građe koristi se program UNIMARC. Format UNIMARC održava IFLA-in Stalni odbor za UNIMARC (*IFLA Permanent UNIMARC Committee*) tako da on prati razvoj ISBD-a i drugih IFLA-inih dokumenata, ali se i temelji se na dogovoru međunarodnih korisnika i prakse.³⁸ Na primjeru katalogizacije jedinice građe u UNIMARC-u moguće je vidjeti koliko se odredbi iz objedinjenog ISBD-a primjenjuje u praksi. Također je vidljivo koliko se pri katalogizaciji audiovizualne jedinice građe ulazi u "dubinu" bibliografskog opisa, no potrebno je naglasiti da je „temeljno mjerilo "dubine" zapisa prilagođeno najčešćim upitima korisnika narodne knjižnice“³⁹.

Za primjer audiovizualne jedinice građe odabran je DVD na kojemu se nalazi snimka opere Turandot. Glavni izvor podataka je glavna naljepnica na DVD-u, a ostali podaci se preuzimaju sa spremnice i tekstnog priloga koji se nalazi u spremnici.

Slika 1. Audiovizualna jedinica građe

³⁸ UNIMARC ili MARC 21: zašto je to uopće važno? [citirano: 2017-06-27]. Dostupno na http://lib.irb.hr/web/en/about/library-staff/item/842-unimarc_marc-21_.html

³⁹ Šušnjar, A.; Vukasović-Rogač, S. Obrada audiovizualne građe glazbenog sadržaja u Knjižnicama grada Zagreba. // Knjižnice u procjepu : stručna obrada neknižne građe : zbornik radova / glavna urednica Dunja Holcer. Sisak : Knjižničarsko društvo Sisačko-moslavačke županije, 2014. Str. 60.

Pri otvaranju novog kataložnog zapisa u UNIMARC-u se odabire da će se katalogizirati vizualna građa te se otvara "maska" za katalogizaciju te vrste građe. U UNIMARC-u je svaki pojedini element podataka kodiran, podaci su označeni oznakama potpolja i nije potreban unos interpunkcije ISBD-a. Sve to olakšava sam proces katalogizacije. Struktura formata u UNIMARC-u analitički rješava organizaciju podataka:

- 0 – Blok za identifikaciju
- 1 – Blok kodiranih informacija
- 2 – Blok glavnog opisa
- 3 – Blok napomena
- 4 – Blok za povezivanje kataložnih jedinica
- 5 – Blok srodnih naslova
- 6 – Blok sadržajne analize
- 7 – Blok podataka o odgovornosti
- 8 – Blok za međunarodnu upotrebu
- 9 – Blok za nacionalnu upotrebu⁴⁰

Skupina 0 u Knjižnicama grada Zagreba još nije u upotrebi. O njezinoj implementaciji u postojeći sustav već je neko vrijeme otvorena rasprava kojoj se ne nazire skoro rješenje. Umjesto toga bilježi se posebna oznaka građe i u polju 999 naznačuje se o kojoj je vrsti građe riječ.

Kod skupine 1 važno je zabilježiti glavni stvarni naslov i podatke o odgovornosti. Glavni stvarni naslov na DVD-ima obično je posebno grafički istaknut tako da ga je lako odrediti. Svi podaci o tonalitetu, broju skladbe, godini skladanja i izvođačkom sastavu koji se pronađu u izvorima podataka bilježe se u podnaslov, iako se prema objedinjenom ISBD-u oni smatraju glavnim stvarnim naslovom (1.1.3.5). Kada se u podnaslovu bilježe podaci koji nisu preuzeti s jedinice građe oni se ne stavljaju u uglate zagrade zbog bolje preglednosti u krajnjem zapisu u katalogu. Kako bi zapis bio što bolje pretraživ bilježi se više podataka o odgovornosti i to onako kako je propisano u objedinjenom ISBD-u, različite kategorije odgovornosti nižu se jedna iza druge logičnim redoslijedom (1.4.5.9). Za zvučne snimke i audiovizualnu građu: *„skladatelj glazbe, uključivši osobe čije se improvizatorske uloge smatraju dijelom*

⁴⁰ UNIMARC : bibliografski format : [autorizirani prijevod International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA)] / [hrvatski prijevod formata iz 1999. osuvenirila Marijana Tomić]. - Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo ; Zadar : Sveučilište u Zadru, 2009., Str. 10-14.

*stvaralačkog procesa; autori teksta; izvođači i to sljedećim redom: solisti/glumci/recitatori; zbor; dirigent zbora; orkestar; dirigent orkestra; redatelj dramske produkcije; producent snimaka zabavne glazbe*⁴¹.

Skupina 2 navodi se u slučajevima kada se radi o posebnim izdanjima koja su tada i posebno naznačena (primjerice limited edition, remastered edition, anniversary edition i sl.).

Skupina 3 se kod audiovizualne građe ne koristi.

U skupini 4 bilježi se mjesto izdavanja kada se može utvrditi jer često ono na audiovizualnoj građi nije zabilježeno. Tako je bio i slučaj kod ove jedinice građe, gdje je prema podatku o nakladniku i/ili raspačavatelju zaključeno gdje je mjesto izdavanja, koje je onda zabilježeno u uglatim zgradama. Ako se mjesto izdavanja ne može utvrditi može se zabilježiti i mjesto nakladnika i/ili raspačavatelja. Dalje se navode podaci o nakladniku i/ili raspačavatelju, koji je često zabilježen akronimom i razrješava se, i godina izdavanja i/ili raspačavanja. Ako je godina izdavanja i/ili raspačavanja nepoznata na njezinom se mjestu bilježi godina autorskog prava ili godina fonograma koja se označuje malim slovom p, kao što je i propisano u objedinjenom ISBD-u (4.3.7). Kao što se može vidjeti na slici 5. u polju 210 nazivi elemenata prate nazive iz ISBD(NBM)-a. Tako je još uvijek prisutan naziv mjesto izdavanja i/ili raspačavanja, a ne mjesto izdavanja, proizvodnje i/ili raspačavanja kako je predviđeno u objedinjenom ISBD-u.

U skupini 5 bilježi se posebna oznaka građe zajedno s trajanjem reprodukcije. Ako trajanje reprodukcije nije navedeno bilježi se približno trajanje reprodukcije koje se označava oznakom ca. Unatoč tome što se propisi objedinjenog ISBD-a u najvećem broju odredbi slijede kod ove skupine postoje i neka odstupanja. Tako se trajanje reprodukcije uvijek zaokružuje na sate i minute, sekunde se u navođenju izostavljaju (npr. ako reprodukcija traje 57 min, 41 s, bilježit će se 58 min). Dalje se bilježe druga materijalne pojedinosti, dimenzije (koje su za DVD uvijek 12 cm) i podatak o popratnoj građi. Materijalne pojedinosti zabilježene su na dnu stražnje strane spremnice i preuzimaju se u opis onako kako su tamo navedeni (slika 2.). Kada postoji tekstni prilog navodi se i paginacija. Bilježi se zadnja numerirana stranica, a ako stranice nisu numerirane one se prebroje i taj se podatak bilježi u uglatim zgradama.

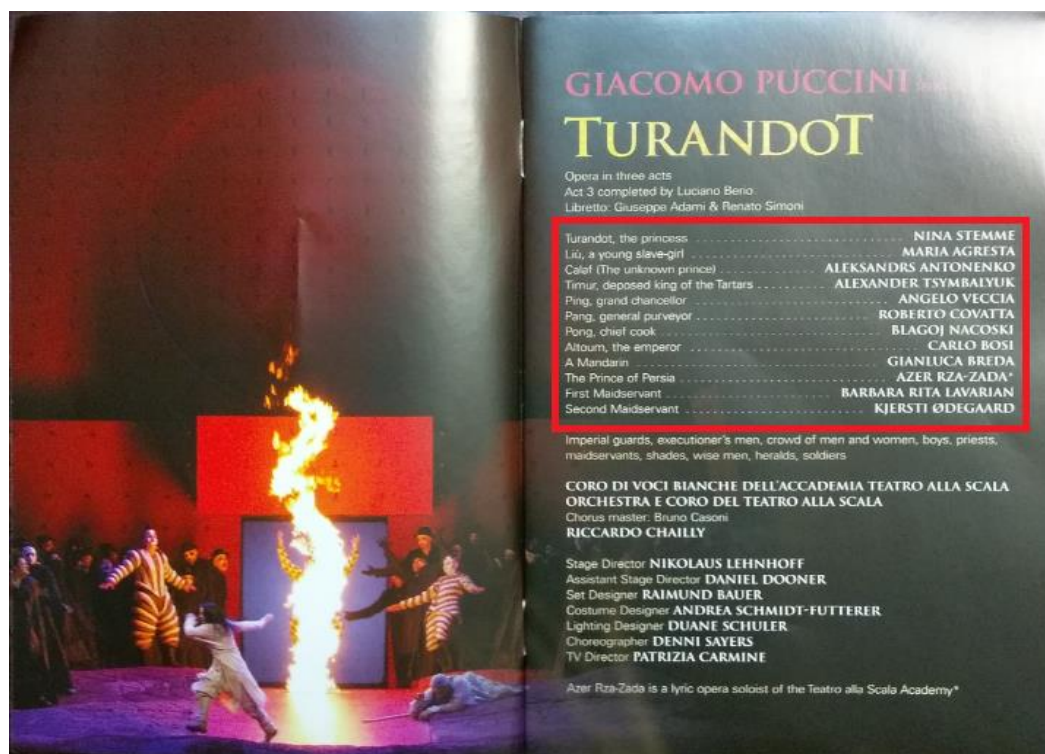
⁴¹ ISBD : Međunarodni standardni bibliografski opis / preporučila Skupina za pregled ISBD-a ; odobrio Stalni odbor IFLA-ine Sekcije za katalogizaciju ; [s engleskog prevela i predgovor napisala Ana Barbarić]. Objedinjeno izd. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2014. Str. 94.

Slika 2. Podaci o drugim materijalnim pojedinostima

Skupina 6 rijetko se javlja kod audiovizualne građe, a kada se javi navodi se kako je propisano objedinjenim ISBD-om.

Kod skupine 7, najvažnije za korisnike audiovizualne građe su napomene o sadržaju i napomene o odgovornosti. Napomene o sadržaju nastoje se što sažetije ispisivati, a ako je riječ o studijskim albumima ispisuje se sve. Kod kompilacija bilježi se do 40 podataka i zatim se stavlja oznaka etc. U napomene o sadržaju preuzimaju se podaci sa spremnice i/ili tekstnog priloga (slika 3.). Napomene o odgovornosti bilježe se s hrpta ili spremnice. Svi izvođači koji

Slika 3. Napomena o sadržaju u tekstnom prilogu

nisu navedeni u podacima o odgovornosti, bilježe se u napomeni.

U skupini 8 bilježi se nakladnički broj i izvor koji se nalaze na hrptu i na dnu stražnje strane spremnice te EAN koji se nalazi na bar kodu (slika 2. i 4.).

Slika 4. Hrbat

Polje	\$	I1	I2	OpisTaga	Sadržaj
000				Identifikator zapisa	Kodirani podaci
071 a 4 0				Nakladnički broj	074 3937
071 b 4 0				Izvor	Decca
071/1 a 4 0				Nakladnički broj	044007439371
100 a				Opći podaci za obradu	Kodirani podaci
101 a 0				Jezik teksta	talijanski
115 a				Kodirani podaci - Opći	Kodirani podaci
200 a 1				Glavni stvarni naslov	Turandot
200 f 1				Prvi podatak o odgovornosti	Giacomo Puccini
200 g 1				Idući podaci o odgovornosti	libretto Giuseppe Adami & Renato Simoni
200 g 1				Idući podaci o odgovornosti	Nina Stemme (Turandot)
200 g 1				Idući podaci o odgovornosti	Maria Agresta (Liu)
200 g 1				Idući podaci o odgovornosti	Aleksandrs Antonenko (Calaf) ... [et al.]
200 g 1				Idući podaci o odgovornosti	Coro e Orchestra del Teatro alla Scalla
200 g 1				Idući podaci o odgovornosti	conductor Riccardo Chailly
200 g 1				Idući podaci o odgovornosti	stage director Nikolaus Lehnhoff
210 a				Mjesto izdavanja i/ili raspača	[Italy]
210 c				Nakladnik i/ili raspačavatelj	Radiotelevisione Italiana
210 c				Nakladnik i/ili raspačavatelj	Decca
210 d				Godina izdavanja i/ili raspača	2017
215 a				Posebna oznaka građe i opse	1 video DVD (136 min)
215 c				Druge materijalne pojedinost	u bojama (NTSC), sa zvukom (LPCM stereo., DTS digital 5.1 surround)
215 d				Dimenzije	12 cm
215 e				Podatak o popratnoj građi	tekst. prilog (14 str.)
323 a				Tekst napomene o izvođačima	Izvođači: Alexander Tsymbalyuk (Timur); Angelo Vecchia (Ping); Roberto Covatta (Pang)
700 3			1	Broj sloga pregledne kataloži	Puccini, Giacomo, 1858-1924
702 3			1	Broj sloga pregledne kataloži	Adami, Giuseppe, 1878-1946
702 4			1	Kôd koji se odnosi na vrstu a	Libretist
702/1 3			1	Broj sloga pregledne kataloži	Simoni, Renato, 1875-1952
702/1 4			1	Kôd koji se odnosi na vrstu a	Libretist
702/2 3			1	Broj sloga pregledne kataloži	Stemme, Nina, 1963-
702/2 4			1	Kôd koji se odnosi na vrstu a	Pjevačica
702/3 3			1	Broj sloga pregledne kataloži	Agresta, Maria, 1978-
702/3 4			1	Kôd koji se odnosi na vrstu a	Pjevačica
702/4 3			1	Broj sloga pregledne kataloži	Antonenko, Aleksandrs, 1975-
702/4 4			1	Kôd koji se odnosi na vrstu a	Pjevač
702/5 3			1	Broj sloga pregledne kataloži	Chailly, Riccardo, 1953-
702/5 4			1	Kôd koji se odnosi na vrstu a	Dirigent
702/6 3			1	Broj sloga pregledne kataloži	Lehnhoff, Nikolaus, 1939-
702/6 4			1	Kôd koji se odnosi na vrstu a	Redatelj
712 3 0			2	Broj sloga pregledne kataloži	Teatro alla Scala (Milano). Coro
712 4 0			2	Kôd koji se odnosi na vrstu a	Izvođač
712/1 3 0			2	Broj sloga pregledne kataloži	Teatro alla Scala (Milano). Orchestra
712/1 4 0			2	Kôd koji se odnosi na vrstu a	Izvođač
999 9				Vrsta građe	Vizualna građa

Slika 5. Zapis u UNIMARC-u

DVD		
782.1/.7		
PUC	PUCCHINI, Giacomo	
t/c	Turandot / Giacomo Puccini ; libretto Giuseppe Adami & Renato Simoni ; Nina Stemme (Turandot) ; Maria Agresta (Liu) ; Aleksandrs Antonenko (Calaf) ... [et al.] ; Coro e Orchestra del Teatro alla Scala ; conductor Riccardo Chailly ; stage director Nikolaus Lehnhoff. - [Italy] : Radiotelevisione Italiana : Decca, 2017. - 1 video DVD (136 min) : u bojama (NTSC), sa zvukom (LPCM stereo., DTS digital 5.1 surround) ; 12 cm + tekst. prilog (14 str.)	
	1. Adami, Giuseppe 2. Simoni, Renato 3. Stemme, Nina 4.	
782.1(086.8)		
22007912		1/2
	PUCCHINI, Giacomo	
	<hr/> Agresta, Maria 5. Antonenko, Aleksandrs 6. Chailly, Riccardo 7. Lehnhoff, Nikolaus 8. Teatro alla Scala (Milano). Coro 9. Teatro alla Scala (Milano). Orchestra	

Slika 6. Izgled konačnog zapisa u katalogu

Zaključak

Audiovizualna građa sve je prisutnija u knjižnicama i kako bi joj se osigurala što bolja vidljivost i pristup potrebno je izraditi kvalitetne bibliografske zapise, odnosno katalogizirati audiovizualnu građu na način da se istakne sve što je važno za korisnike. IFLA je tokom godina objavila dva bibliografska standarda koji se bave kataložnim opisom audiovizualne građe, specijalizirani ISBD(NBM) i objedinjeni ISBD. Komparacijom tih standarda utvrđeno je da su odredbe ISBD(NBM)-a u velikom broju prenesene u objedinjeni ISBD čime se osigurava kontinuitet u obradi audiovizualne građe. Skupina 0 donijela je rješenje kojim je na neki način zamijenjena i *posebna oznaka građe* iz skupine 5, a koja je važna za identifikaciju, odnosno određivanje vrste građe kojoj jedinica građe pripada. Uz izmijenjeno nazivlje pojedinih skupina i većine njihovih elemenata u manjem su broju uvedene nove i/ili proširene odredbe koje pridonose detaljnijem i točnijem opisivanju audiovizualne građe. U objedinjenom ISBD-u vidljivo je da se fokus sa samih kataložnih centara premjestio na korisnike kataloga, zbog čega se u mnogim odredbama i napominje da se podaci navode kada su važni za korisnike kataloga. Objedinjeni ISBD donio je mnoštvo detaljno razrađenih definicija kako bi se što više unaprijedio bibliografski opis i olakšala njegova primjena, ali negativno je to što je smanjen broj samih primjera u odnosu na ISBD(NBM). Dubina i opširnost bibliografskog zapisa kakva je moguća primjenom objedinjenog ISBD-a se u praksi ne koristi. Uzimaju se samo oni propisi koje kataložni centar, u slučaju iznesenog primjera, Knjižnice grada Zagreba smatraju važnim za svoje korisnike, a pojedine se odredbe ne slijede kako bi konačni kataložni zapis izgledao što razumljivije i jednostavnije.

Literatura:

1. Barbarić, Ana. Skupina 0 ujednačenog a izdanja ISBD-a iz 2011. ili Kako smo od *opće oznake građe* došli do *oblika sadržaja* i *vrste medija*. // 14. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / uredili Sanjica Faletar Tanacković, Damir Hasenay. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. Str. 20-35.
2. Bertolini, Maria V. The new ISBD Area 0 and the teaching of cataloging of non-book materials. // JLIS.it. 3, 1(2012). Str. 4794-1 - 4794-49.
3. Escolano Rodríguez, Elena. Uvod. // ISBD : Međunarodni standardni bibliografski opis. / preporučila Skupina za pregled ISBD-a ; odobrio Stalni odbor IFLA-ine Sekcije za katalogizaciju. Objedinjeno izd. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2014.
4. ISBD : Međunarodni standardni bibliografski opis / preporučila Skupina za pregled ISBD-a ; odobrio Stalni odbor IFLA-ine Sekcije za katalogizaciju ; [s engleskog prevela i predgovor napisala Ana Barbarić]. Objedinjeno izd. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2014.
5. ISBD(NBM) : Međunarodni standardni bibliografski opis neknjižne građe / preporučila Komisija za pregled ISBDa ; odobrio stalni odbor Sekcije za katalogizaciju Međunarodne federacije bibliotekarskih društava i ustanova ; [s engleskoga prevela, hrvatske primjere odabrala i izradila Vedrana Juričić ; stručna redakcija prijevoda Aleksandra Horvat]. Prerađeno izd. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1993.
6. Radovčić, M.; Barbarić, A. ISBD – Od prošlosti k budućnosti. // Vjesnik bibliotekara hrvatske. 56, 4(2013). Str. 203-226.
7. Royan, B. Audiovizualna građa i nasljeđe. // Audiovizualna građa i nasljeđe : zbornik radova. / uredila Sanja Vukasović-Rogač. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2010. Str. 17-22.
8. Royan, B.; Cremer, M.; et ali. Smjernice za audiovizualnu i multimedijску građu u knjižnicama i drugim ustanovama. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2005.
9. Šušnjar, A.; Vukasović-Rogač, S. Obrada audiovizualne građe glazbenog sadržaja u Knjižnicama grada Zagreba. // Knjižnice u procjepu : stručna obrada neknjižne građe : zbornik radova / glavna urednica Dunja Holcer. Sisak : Knjižničarsko društvo Sisačko-moslavačke županije, 2014. Str. 57-71.
10. UNIMARC : bibliografski format : [autorizirani prijevod International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA)] / [hrvatski prijevod formata iz 1999. osuvenirila Marijana Tomić]. - Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo ; Zadar : Sveučilište u Zadru, 2009.
11. UNIMARC ili MARC 21: zašto je to uopće važno? [citirano: 2017-06-27]. Dostupno na http://lib.irb.hr/web/en/about/library-staff/item/842-unimarc_marc-21_.html

12. Vukasović-Rogač, S. Katalogizacija audiovizualne građe s posebnim osvrtom na DVD.
// Međunarodni skup u čast 100-te godišnjice rođenja Eve Verona, Zagreb, 17. - 18.
studenoga 2005. : zbornik radova = International Conference in Honour of the 100th
Anniversary of Eva Verona's Birth, Zagreb, November 17- 18, 2005 : proceedings /
uredile, edited by Mirna Willer & Ana Barbarić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko
društvo, 2007., Str. 235-244.